

GENEALOGISCH TIJDSCHRIFT
NGV AFDELING BETUWE

AQUA VITAE

2015, 18e jaargang nr. 1

INHOUDSOPGAVE

Colofon.....	3
Van de voorzitter.....	4
Kaarten Rivierenland.....	6
Lezingenprogramma voorjaar 2015	7
Een visserijconflict te Heerewaarden in 1786, door Dick G. van Maren.....	10
Een kwartierstaat uit lijfsbehoud, door Paul Welling.....	15
Genealogie verkeerd, door Flip Tepper.....	32

ISSN: 1879-7253

*Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is niet toegestaan.
De inhoud van de artikelen is voor verantwoording van de auteur.*

Inleveren van kopij voor 1 augustus en 1 december.

Losse tijdschriften: € 1,20 per stuk.

Binnenkort ook digitaal aan te leveren. Als u hiervoor belangstelling heeft – u krijgt dan geen exemplaar meer over de post – dan kunt u dit aangeven aan de secretaris. E-mail NGVbetuwe@gmail.com. Reeds meer dan 50 leden gingen u voor!

U krijgt dan een link gemaild waar het pdf document van AV is op te halen. Het exemplaar bevat afbeeldingen in kleur, welke zijn uit te vergroten op uw computer en zondig af te drukken. Ook doorzoeken gaat simpel. Wilt u een artikel op papier dan zult u dat zelf moeten printen.

Omslag: wapens van alle gemeenten in ons afdelingsgebied en van waterschap. destillatieapparaat voor Aqua Vitae, Hieronymus Brunschwig, 1512
http://en.wikipedia.org/wiki/Aqua_vitae#mediaviewer/File:Hieronymus_Brunschwig_Liber_de_arte_Distillandi_CHF_AQ13x3.jpg

Colofon

Zie afdelingswebsite: <http://betuwe.ngv.nl>

Van de voorzitter

De jaarwisseling staat eraan te komen als dit stukje wordt geschreven. Een gebruikelijk moment om even terug te kijken en wat vooruit te blikken. Laat ik dit keer beginnen met de ontwikkelingen op het landelijke niveau. De Algemene Vergadering van 30 november geeft daartoe alle aanleiding.

Ook onze vereniging zit krapper bij kas. Om die reden vindt de Algemene Vergadering niet langer plaats in het dure en zakelijk aandoende Jaarbeursgebouw. Voor het eerst hebben we nu vergaderd in de goedkopere, maar knussere Tuinkamer van het conferentiecentrum Antropia dat naast station Driebergen ligt. Deze locatie is op mij een stuk gezelliger overgekomen en zo iets vind ik belangrijk voor een vereniging. We zaten in die Tuinkamer dicht op elkaar en het was er ook nog wat warm. Iedereen leek daardoor wat lossere en gemakkelijk aanspreekbaar te zijn.

Bij het netwerken kwam ik onder andere in gesprek met de voorzitter van de afdeling Apeldoorn die mij vertelde over hun succes met thema-avonden. Deze avonden hebben een sterk interactief en daardoor levendig karakter. Als voorbeeld werd genoemd het thema 'Mijn meest bijzondere voorouder'. Leden vonden het leuk om zo'n stukje familiegeschiedenis met elkaar uit te wisselen en elkaar nog wat tips mee te geven. De agenda voor de AV kende enkele gevoelige punten, maar onze voorzitter Toon van Gestel wist dit met zijn charme en heldere vergaderstijl in goede banen te leiden. Na enkele besluiten over aanpassingen in de organisatiestructuur kwamen we bij de afdeling Heraldiek. Het bestuur van deze afdeling werkte al enige tijd aan een plan of zich af te splitsen. Het Hoofdbestuur denkt hier duidelijk anders over en wil de genealogie en heraldiek juist sterker met elkaar verbinden. Dit heeft het Hoofdbestuur doen besluiten de bestuursleden van de afdeling Heraldiek van hun functie te ontheffen. Deze bestuursleden hebben hierop verontwaardigd gereageerd en aangegeven ten onrechte ter zijde te zijn geschoven.

In de vergadering heeft het Hoofdbestuur haar handelen en haar ideeën inzake de heraldiek toegelicht en vele vragen daarover beantwoord. Daarbij werd duidelijk dat het Hoofdbestuur de opengevallen plekken denkt te kunnen opvullen, het Heraldisch Tijdschrift te kunnen uitgeven en bovendien nieuwe zaken te kunnen oppakken zoals een hoogwaardige en goedkope wapenregistratie. Daarnaast moeten in Gens Nostra ook heraldische artikelen gaan komen. Aan het einde van de discussie is van de kant van de afdeling Heraldiek hierop kort gereageerd met de mededeling dat een Stichting Heraldisch Genootschap is opgericht. De vergadering heeft vervolgens unaniem het beleid van het Hoofdbestuur goedgekeurd. Dit mag als een flinke steun in de rug van het Hoofdbestuur worden gezien.

Toen was het de beurt aan de begroting voor 2015. Na jaren van een gelijkblijvende contributie zou een behoorlijke verhoging nodig zijn. De behandeling daarvan startte met een discussie over het Verenigingscentrum. Het onderhoud hiervan gaat de komende jaren veel geld vragen. Anderzijds is het niet realistisch geacht op korte termijn tot

verkoop te komen. Afzien van groot onderhoud zou ook een slechte keuze zijn. De discussie maakte duidelijk, dat de ingezette digitalisering het mogelijk zal maken op termijn naar een ander goedkoper gebouw te gaan. Het is hopen dat de markt voor het huidige gebouw dan is aangetrokken. Het Hoofdbestuur gaf aan, dat zij geen geld wil weghalen bij de regionale afdelingen. Zij zijn immers het hart van onze vereniging. Als laatste bezuinigingsoptie werd Gens Nostra besproken. Hier blijken mogelijkheden te liggen als het gaat om de verzendkosten, met name voor de zendingen naar het buitenland. Ten slotte lieten de afgevaardigden van een aantal afdelingen weten wat hun stemgedrag zou zijn. Toen de stemming startte, was spanning voelbaar, maar deze verdween snel. De voorgestelde begroting werd aangenomen met 5741 stemmen voor, 2052 stemmen tegen en 260 stemmen afwezig. Namens de afdeling Betuwe heb ik voorgestemd.

De Algemene Vergadering werd afgesloten met een presentatie van sprekende resultaten van de digitalisering van ons Verenigingscentrum. Deze column leent zich niet voor een verdere behandeling daarvan, maar het lijkt me nuttig om hieraan een afdelingsbijeenkomst te besteden. Bestuurslid Jaap van Zweeden liet weten graag hiervoor te willen komen.

Het Hoofdbestuur heeft ook nog een oproep voor versterking gedaan. Er is behoefte aan een 2^e penningmeester en iemand die thuis is op ICT-gebied. Ik kan de vacatures aanbevelen, want het Hoofdbestuur is inmiddels weer behoorlijk bezet, getuigt van een goede sfeer en toont slagvaardigheid.

Wat onze afdeling betreft, mogen we terugkijken op een goed verlopen najaar. De bijeenkomsten zijn goed bezocht, waarbij de lezing over de Tielse begraafplaats Ter Navolging eruit sprong. Een andere lezing die zal blijven heugen, ging over iemand van joodse huize die het is gelukt een katholieke afkomst aan te tonen om zodoende uit handen van de Duitse bezetters te blijven. Extra bijzonder is, dat beide lezingen door leden van onze eigen afdeling zijn verzorgd.

In onze septemberbijeenkomst hebben we als afdelingsbestuur de belangstelling voor een afdelingsuitje gepeild. Daarbij hebben we een ruime keuze aan opties voorgelegd, zowel ver weg als dichtbij. Een grote meerderheid koos voor het nieuwe streekmuseum Baron van Brakell in Ommeren. De officiële opening daarvan vindt in het komende voorjaar plaats. Het bestuur zal proberen een bezoek in de maand mei te arrangeren. In deze Aqua Vitae vindt u weer het programma voor het eerste halfjaar van 2015. Dit keer ligt de organisatie in handen van ons nieuwe bestuurslid Annelies van Bronswijk die met een frisse blik en veel enthousiasme aan de slag is gegaan. Het bestuur hoopt dat dit programma bij u in de smaak valt en u hierbij te kunnen ontmoeten. Verder wil ik nog wijzen op het genealogisch café dat op de tweede vrijdag van elke maand open is. Mocht uzelf of een bekende van u ergens mee zitten, weet dan dat u goed wordt opgevangen. Tot slot wens ik u veel geluk in het nieuwe jaar toe, in het bijzonder als het gaat om uw gezondheid en de voortgang van uw genealogische activiteiten.

---oOo--

Kaarten Rivierengebied digitaal

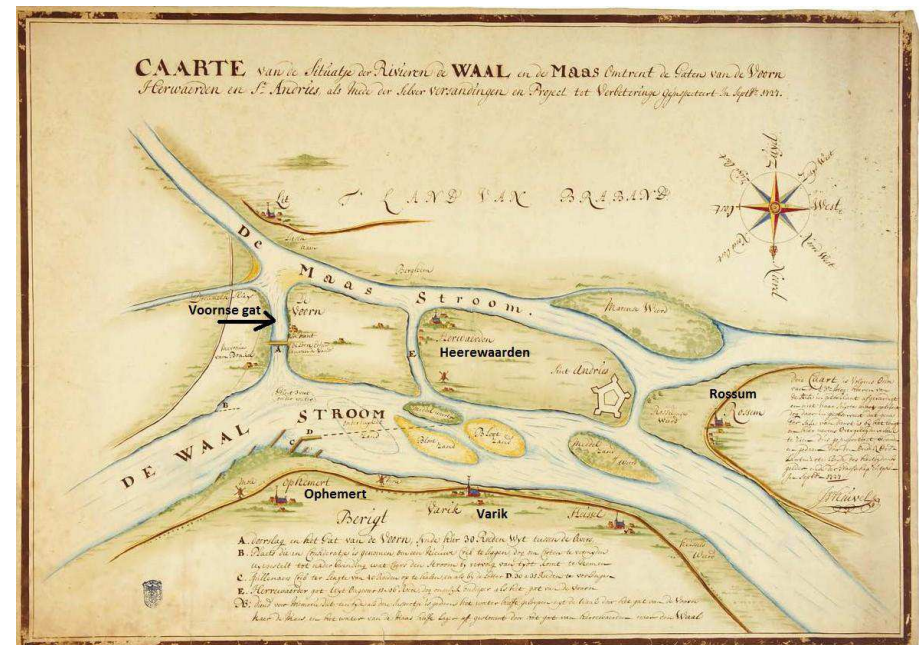
Een eerste deel van de duizenden kaarten, tekeningen en prenten, die het RAR in de collectie heeft is vanaf volgend jaar op de vernieuwde website te zien. Er is een eerste selectie van 800 kaarten gemaakt, die bij Picturae in Heiloo worden gefotografeerd. Eerst kaarten van een groter formaat, omdat men de kleinere kaarten ook zelf kan verwerken. Zo is er een kaart bij van 3m bij 65cm die in 1829 is getekend en het hele gebied van de Linge toont van Tiel tot Gorkum.

Bron: NIEUWSBRIEF nr.1 dec.2014 Arend Datema Instituut, HKKO, HKMB

Kaarten Rivierenland analoog

Sinds eind november ligt er een prachtig boek in de boekwinkel met de titel "Historische atlas van het RIVIERENLAND" en als subtitel "Nederbetuwe en Gelderse waarden". Het is een publicatie van het RAR, met als redactie Martin de Bruijn en Sil van Doormalen. Tot maart geldt er een gereduceerde prijs. Hieronder een kaart uit die atlas die het gebied toont wat Dick van Maren verderop in zijn artikel beschrijft.

Caarte van de situatie der rivieren de Waal en de Maas omtrent de gaten van de Voorn, Herwaerden en St. Andries, alsmede derselver versandingen en project tot verbeteringe geinspecteert in september 1727, opgemaakt door I. van Heuvelm, in opdracht van de Gelderse Rekenkamer. (Gelders Archief, 0012-567, K71)

Lezingenprogramma voorjaar 2015 afdeling Betuwe

De lezingen vinden plaats op de **derde** dinsdag van de maand in het Regionaal Archief Rivierenland te Tiel, adres J.S. de Jongplein 3. Hoek Papesteeg en Teisterbantlaan. Aanvang van de lezingen is zoals gebruikelijk om 20.00 uur. Zaal open om 19.30.

20 januari	Populatiegenealogie, door T. van Gestel
17 februari	Computergenealogie voor dummy's, door J.de Rooij en A.de Fouw
17 maart	50 Betuwse Zouaven, door L.Gorissen
21 april	Matriarchaal erfgoed; Terug via de vrouwelijke lijn, door C.van Beers

“Populatiegenealogie”, door T. van Gestel

20 januari

De partnerkeuze van onze voorouders heeft de afstamming bepaald van de mensen van nu. Mensen kiezen hun partners vaak uit de eigen omgeving: dezelfde plaats of streek, van hetzelfde geloof en van eenzelfde maatschappelijke status. Hierdoor ontstaan vroeg of laat bevolkingsgroepen met gemeenschappelijk voor- en nageslacht.

Voorouders en nakomelingen vormen daarin een verknoopt vlechtwerk van verwantschap. De knopen worden gevormd door de ouders van alle generaties, die verschillende families aan elkaar knopen. Als het vlechtwerk ver genoeg terug gaat kom je uit bij één gemeenschappelijke voorouder van een populatie (de MRCA = Most Recent Common Ancestor). Iedereen is zo op een of andere manier familie van ieder ander. Dat geldt ook voor nieuwe ouders. Hierdoor is kwartierherhaling binnen een bevolkingsgroep een normaal verschijnsel. In de biologie noemen we een dergelijke verknoopte groep een populatie.

Vroeger vonden de meeste mensen hun partner in het eigen dorp. Voor minderheidsgroepen is de ‘vrij’ruimte (veel) groter. Voor vorstenkinderen, bijvoorbeeld, is dat geheel Europa. In het vorstenhuizen bestand van de spreker is (een voorouder van) Karel de Grote de voorouder van allen. De MRCA van de huidige regerende vorsten is de Friese stadhouder Jan Willem Friso.

De spreker koos als onderzoeksopzet een streek, waarbij hij nu van 10 (voormalige) gemeenten gegevens verwerkt. Daarbij beperk hij zich tot het Bevolkingsregister en de Burgerlijke Stand. De beschikbare gegevens verwerkt hij systematisch, stap voor stap. De tijd van Burgerlijke Stand en Bevolkingsregister is te kort om een voorouder van allen (een MRCA) in een dorp of streek op te leveren. Maar per (voormalige) gemeente komen voorouders bovendien, van wie vooral plaatselijk een aanmerkelijk deel van de bevolking afstamt, maar van wie ook in (nagenoeg) alle buurgemeenten nakomelingen te vinden zijn. Het ordenen start met de voorouder met het grootste nageslacht. Kwartierherhaling dient om jong en oud te scheiden, waardoor hoofd- en zijtakken zichtbaar worden. Hierdoor ontstaat in de loop der tijd een verticale structuur; alle voorouders samen vormen een plaatsgebonden, horizontale structuur.

Aan de hand van voorbeelden zal de lezing inzicht geven in wat er zoal komt kijken bij deze aanpak en wat het aan kennis over afkomst en verwantschap oplevert.

E: awjmvangestel@gmail.com

“Computergenealogie voor dummy's”, door J. de Rooij, A. de Fouw 17 februari

De NGV Dienst ComputerGenealogie verzorgt deze lezing.

Voor de pauze is bedoeld voor diegene die nog onbekend zijn met het gebruik van de computer voor het genealogisch onderzoek.

Een computer of tablet met een internetaansluiting is reeds voldoende om op zoek te gaan naar familie en verwanten in Nederland en daarbuiten.

Voor meer ervaren computergenealogen is hier mogelijk ook nog wat te leren.

Na de pauze wordt besproken hoe alle gevonden gegevens kunnen worden verwerkt met behulp van een stamboomprogramma.

Naast het benoemen van de verschillende opties die er zijn qua computer- (DOS, Windows, MAC, tablet) en programmatype (offline of online) worden de mogelijkheden besproken van de meest gangbare Nederlandse programma's met nadruk op GensDataPro. Zowel bij het gedeelte voor als na de pauze is er gelegenheid tot het stellen van vragen.

E: hvd-oenp@ngv.nl

“50 Betuwse zouaven”, door L. Gorissen

17 maart

Van 1863 tot 1870 trokken 49 Betuwenaren naar Italië om als zouaaf paus Pius IX bij te staan in zijn strijd tegen Garibaldi en Koning Victor Emanuel die streefden naar een eenheidsstaat. De strijd tegen Garibaldi werd in 1867 gewonnen, maar 1870 zag een zegevierende Victor Emanuel bij de val van Rome op 20 september. Vanuit geheel Nederland vertrokken in die tijd meer dan 3000 jonge mannen om de paus als zouaaf twee jaar te dienen in een conventionele oorlog en met politiediensten.

Zouaven vochten in een speciaal uniform dat tot de verbeelding spreekt en bij festiviteiten van de vereniging 'ProPetriSede' nog steeds te zien is. Voor het katholieke volksdeel waren de zouaven helden die bij geen kerkelijke festiviteit mochten ontbreken, maar de staat ontnam hen hun Nederlands staatsburgerschap wanneer ze zonder toestemming naar Italië waren getrokken. Overigens was Koning Willem III gul met het opnieuw verlenen van het Nederlanderschap wanneer de oud-zouaaf daar om verzocht. Tijdens de lezing gaat de spreker in op de wederwaardigheden van deze Betuwse katholieke 'jihadisten' uit de 19de eeuw. Wie waren het? Waar kwamen ze vandaan? Hoe reisden ze naar Rome? Wat viel hen op in Rome, tijdens de veldslagen en politiediensten?. Ook de thuisreis komt aan bod en het vervolg in Nederland waar de zouaven broederschappen oprichtten die als nette Nederlandse verenigingen werden geregistreerd en een hoog gezelligheidskarakter hadden. De nadruk zal liggen op de Italiaanse periode van de zouaven.

E: lieven.gorissen@telenet.be

“Matriarchaal erfgoed: Terug via de vrouwelijke lijn”, door C. van Beers 21 april

Carla van Beers, moderator van www.familiearchieven.nl, is in 1957 als vijfde kind geboren in een gezin van zes. De vele verhalen over vroeger die tijdens familiebezoekjes verteld werden kleurden haar jeugd, maar raakten al gauw op de achtergrond toen zij haar eigen weg insloeg. Ze kreeg een gezin en werk als beeldend kunstenaar. Toen ze in 1997 tijdens haar veertigste verjaardag in Zimbabwe woonde keerden haar gedachten naar andere tijden terug en begon haar interesse voor familiegeschiedenissen te groeien. In haar zoektocht naar verhalen ontdekte ze het archief als bewaarplaats en raakte ze geboeid door intergenerationele overdracht. Als mens ben je een kleine schakel en sta je in verbinding met een tijdloos geheel. Na het overlijden van haar ouders kreeg ze in 2005 het beheer over de nagelaten memorabilia van haar familie en kwam ze oog in oog te staan met het tot dan toe verborgen verschijnsel van het familiearchief. Sindsdien heeft ze het thema matriarchaal erfgoed in haar hart gesloten en komt het herhaaldelijk in allerlei verschijningsvormen in haar werk naar voren.

E: cmvanbeers@googlemail.com

--oOo--

Vorige lezingen

De lezing van 21 oktober 2014 door dhr L. van Kessel is als presentatie te vinden op onze afdelingssite onder de menuknop 'N.a.v. Lezingen'. Deze lezing werd gewaardeerd met een 7½.

De laatste lezing (18 november 2014) van ons lid Paul Welling vind u als artikel verderop als 'Kwartierstaat uit lijfsbehoud'. De waardering van deze lezing was 7¼.

Ook van oudere lezingen vind u hier de presentaties, voor zoverre die beschikbaar zijn gesteld.

--oOo--

Oproep lezingen

Indien u kennis heeft of krijgt van een lezing, die ook voor andere leden van de afdeling Betuwe interessant zou kunnen zijn. Aarzel dan niet en geef die informatie door aan de secretaris op e-mail adres NGVbetuwe@gmail.com

--oOo--

Een visserijconflict te Heerewaarden in 1786.

door Dick G. van Maren.

In het dorp Heerewaarden had men vanouds een vissersgilde, het St. Pieters Gilde. Het oudst bewaarde archiefstuk van dit gilde is de “Caarte vant visschersgilt in Heerewaarden” en dateert van 24 februari 1690. In dit archiefstuk, dat onder andere nog verwijst naar de “oude Caarte” van 1592, worden niet alleen de leden van het gilde genoemd, maar het bevat ook het reglement. Het gebied waar het gilde het visrecht had werd voor wat betrof de Maas omschreven als “streckende doorgaans van boven Littoijen, ter plaetse genoemd St. Nicolaes stock, of waar de Oijense geregtigheid aflaat, tot het Drielse schrijfgat toe.” Voor wat de Waal betrof gold het visrecht “van boven de Sinnewijnsen hoeck off daar het Tielse water eijndigt, tot het Rossemse gerigt.”

Niet alleen de gildebroeders was het toegestaan om in de wateren waar het gilde het visrecht had te vissen, maar ook derden konden het visrecht op de Maas of de Waal pachten. Zo werd op 24 februari 1785 door de overman en de decanen van het gilde, publiekelijk aan de meest biedende het visrecht op de Maas en de Waal aangeboden. Het recht werd aangeboden voor een periode van vier jaar, beginnende op de genoemde datum en eindigende op St. Pieter 1789. De pachtpenningen dienden ieder jaar betaald te worden op St. Maarten of uiterlijk met Kerstmis. Johannes van Ingen, wonende te Lith, pachtte voor de genoemde periode het visrecht op het “Voornse Canaal naast de Maas” voor een bedrag van 39 gulden per jaar. De pachter was verplicht om twee goede borgen te stellen, tot genoegen van de verpachter. De borgen moesten in Heerewaarden geërfd zijn en als borgen voor Van Ingen traden op Robbert Sepers en Hendrik van de Sand.

De betaling van de pachtpenningen door Van Ingen verliep echter niet zoals het hoorde.

Volgens de borgen had Van Ingen al na het verlopen van het eerste pachtjaar niet de intentie gehad om de verschuldigde pachtpenningen te betalen maar om er zich aan te onttrekken en zijn borgen voor de betaling op te laten draaien. De verpachter wilde natuurlijk de verschuldigde pachtpenningen hebben en had daarop de borgen aangesproken. Om verdere kosten te voorkomen

hadden de borgen het bedrag van het eerste jaar pacht op Kerstmis 1785 betaald. De borgen wilden natuurlijk verhaal halen, maar Van Ingen had geen bezittingen in Heerewaarden en bovendien woonde hij in Lith.

Op 1 juni 1786, in de avonduren, bevond Van Ingen zich samen met zijn dorpsgenoten Gerrit Coppelaars, Peter Schuijlenborg en Jan van Maren met een visserszaak in het Voornse Kanaal, ook wel het Voornse Gat genoemd. Dit was een open verbinding tussen de Maas en de Waal. Omstreeks elf uur die avond zagen zij dat er uit de richting van het dorp Heerewaarden een aak aan kwam met vier personen waarvan er één een snaphaan bij zich had. Zij herkenden de gerichtsode van Heerewaarden genaamd De Roos en verder Giel van Waarden en de knecht van Hendrik van de Sand. De vierde persoon kenden zij niet. Toen die mannen hen genaderd waren vroeg de gerichtsode aan Van Ingen of de aak en de viszegen van hem was. Nadat Van Ingen bevestigend geantwoord had legde de gerichtsode zijn hand op de visserszaak en de viszegen en zou gezegd hebben volgens de Lithse vissers: "Ik arresteer den aak en zegen voor Hendrik van de Sand en Robbert Sepers".

Inmiddels waren er nog enkele personen uit Heerewaarden ter assistentie gekomen waarvan de Lithse vissers onder andere Jan Florisse van Heerewaarden en de zoon van Geurt Meurs, die ook een snaphaan droeg, herkenden. Vervolgens werd de visserszaak met de zegen overgebracht naar Heerewaarden en aan de ketting gelegd. Hierop vroeg Van Ingen of de natte zegen opgehangen kon worden om te drogen om zodoende schade te voorkomen. Tevens vroeg hij of hij de gevangen vis die in de beun zat mee mocht nemen. Er werd toegezegd dat hij de vis mee mocht nemen en Sepers zou beloofd hebben de zegen op te hangen. Kennelijk kwam er geen schot in de zaak want om vier uur 's nachts, het was inmiddels 2 juni geworden, gingen Van Ingen en Schuijlenborg naar de woning van gerichtsode De Roos. Zij vroegen hem om de sleutel van de beun om de vis er uit te kunnen halen, maar De Roos weigerde dit "zeggende het is gelijk gearresteerd." Het was inmiddels half zes in de ochtend geworden en de natte zegen lag nog steeds op de grond, waarop Coppelaars deze zelf op ging hangen.

Op de vraag waar de aak van Van Ingen lag zou Sepers gezegd hebben dat die "gesonken legt." Vervolgens konden de Lithse vissers met lege handen naar huis gaan. Van Ingen legde zich echter niet neer bij de gang van zaken en protesteerde op 8 juni 1786 krachtig voor schepenen van Heerewaarden tegen de volgens zijn zeggen informele en rechteloze handeling door Sepers en Van de Sand. Op 10 juni 1786 ging Van Ingen naar de drossaard en schepenen van Lith. Er werd toen een verklaring opgesteld dat Van Ingen in Lith woonachtig was en daar een huishouding voerde met meerdere kinderen en dat zijn voornaamste kostwinning bestond uit vissen en dat hij behalve zijn huis verder geen onroerende en roerende zaken bezat en dat zijn schulden groter waren dan dat zijn geringe inboedel waard was. Op dezelfde dag legden

Coppelaars, Schuijlenborg en Van Maren voor de schepenbank van Lith een verklaring af met betrekking tot de gang van zaken in de nacht van 1 op 2 juni 1786. Allereerst stelde de schepenbank vast dat "allen woonagtig binnen deese Heerlijkheid Lith en alle ter goeder naam, daar zij zijn brave eerlijke lieden". Zij verklaarden onder andere dat zij gevestigd hadden op de Maas van Lith tot aan het Voornse Gat en dat zij vervolgens met de aak en de daarin liggende zegen tegen het vaste land onder de jurisdictie van Dreumel waren gaan liggen om wat te rusten. Zij zaten net "toeback te rooken" toen de Heerewaardense mannen er aan kwamen en zij gaven verder een relaas van feiten met betrekking tot de inbeslagneming van de aak en de zegen en de gebeurtenissen daarna.

Op 13 december 1786 kwam bij het gericht van Heerewaarden het verzoek van Van Ingen binnen om Pro Deo te mogen procederen tegen Sepers en Van de Sand. Hij was van mening dat de inbeslagneming, panding dan wel het arrest, van zijn aak en de viszegen niet rechtmatig was geweest omdat deze had plaats gevonden op het grondgebied van Dreumel, zodat de rechtshandeling dus buiten de jurisdictie van Heerewaarden had plaats gevonden. Verder vermeldde hij in zijn verzoek dat hij niet om een diepgaand onderzoek vroeg, maar hij wilde nog wel even opmerken dat Hendrik van de Sand de schoonzoon was van de gerichtsode De Roos. Bovendien vermeldde Van Ingen dat de gerichtsode heel goed wist dat bij een arrest een behoorlijke termijn van drie maal vierentwintig uur in acht genomen diende te worden tot het doen van "oppositie" en pas op 6 juni 1786 had de gerichtsode hem tot zijn verbazing een "kopie van panding" gestuurd. Op 19 december 1786 werd het "Lithse dossier" in handen gesteld van Sepers en Van de Sand om hierop te reageren.

Op 3 maart 1787 werd een verklaring opgesteld "voor de opregte waarheid" door Jan Florisse van Heerewaarden en Nicolaes Costers, beiden decanen van het Heerewaardense vissersgilde en de bode van het gilde David Verschreven en door Michiel van Waarden, allen inwoners van Heerewaarden. Zij verklaarden onder andere dat de visserszaak met de zegen van Van Ingen niet aan de wal van Dreumel had gelegen maar in het Voornse Gat, het door Van Ingen gepachte viswater. Verder verklaarden zij dat de gerichtsode De Roos gezegd had dat de aak en zegen gepand werden en niet gearresteerd. Hun verklaring wilden zij onder ede bevestigen. Sepers en Van de Sand verklaarden in hun reactie aan het gericht van Heerewaarden dat de aak en zegen wel degelijk gepand waren en pas verkocht waren na ommekomst van de wettelijke termijn. Met betrekking tot de verklaring dat Van Ingen en zijn compagnons gevestigd hadden in de Maas van Lith tot aan het Voornse Gat merkten Sepers en Van de Sand nog op: "Een confessie Weled. en Waarde Heeren, die hen tegelijker tijd overtuijgt, om geen harder woorden te gebruiken, dat zij zijn stroopers." Tevens merkten zij op dat alles volgens de geldende rechtsregels verlopen was en dat Van Ingen geen enkele reden had om hen met een proces te "bespringen." Zij waren van mening dat het

verzoek om Pro Deo te mogen procederen alleen maar de bedoeling had om hen te vexeren (kwellen).

Op 8 mei 1787 deed het gericht van Heerewaarden uitspraak en die luidde dat het verzoek van Van Ingen, na gehouden beraadslaging, was afgewezen. Uit de stukken is gebleken dat met betrekking tot de genoemde beslaglegging Van Ingen en zijn borgen het duidelijk niet met elkaar eens waren. Het eerste geschilpunt tussen Van Ingen en de Heerewaardense borgen betrof de vraag waar de inbeslagneming had plaats gevonden, op het grondgebied van Heerewaarden of dat van Dreumel. De verklaringen van beide partijen staan haaks op elkaar zodat dit niet meer vast te stellen was.

Het tweede geschilpunt betrof de inbeslagneming van de aak met toebehoren en de viszegen. De Lithse vissers verklaarden dat het een arrest betrof en de Heerewaardenen verklaarden dat het een panding was geweest. Dit was een juridisch geschil over de rechtmatigheid van de inbeslagneming. Arrest was een conservatoir beslag, waarbij degene die geld te goed had van een ander deze vorm van beslag liet leggen op roerende goederen van de debiteur. Op de derde dag na het arrest diende de crediteur zijn eis schriftelijk bij het betreffende gericht in te dienen. Panding was een executoriaal beslag op een goed als voorbereiding van een executoriale verkoop ter voldoening van een schuld. In de regel had bij deze vorm van beslaglegging het gericht zich al over de zaak gebogen.

De rol van de gerichtsbode tijdens de geschetste gang van zaken is nogal discutabel. Op 1 juni 1786 legde hij beslag, al dan niet een arrest of panding, op de goederen van Van Ingen en pas op 6 juni 1786 stuurde hij hem een "kopie van panding." De termijn van drie dagen die Van Ingen had om bezwaar aan te tekenen tegen de beslaglegging was dus al verstreken voordat hij het bericht kreeg. Inmiddels hadden de betreffende borgen de aak met toebehoren al verkocht voor 15 gulden. Als de beslaglegging inderdaad een panding geweest was dan was het optreden van de gerichtsbode onrechtmatig geweest. Volgens het Landrecht van 1721 dat ook voor Heerewaarden gold, was het recht van panding van toepassing op de ingezetenen van het platteland van het Ambt van de Tieler- en Bommelerwaarden onder elkaar. Het recht van arrest gold als een ingezetene van dit ambt beslag wilde laten leggen op de roerende goederen van een "uitheimsen", dus iemand die niet in het genoemde ambt woonachtig was. In dit geval was het dus rechtmatig geweest als de gerichtsbode inderdaad de goederen inclusief de vissers gearresteerd had. Na het arrest had dan de eis van de borgen contra Van Ingen, ter betaling van zijn schuld, op de derde dag ingediend moeten worden bij de secretaris van het gericht.

Voor wat betreft de verklaring van de Lithse vissers dat zij gevestigd hadden op de Maas van Lith tot aan het Voornse Gat hadden Sepers en Van de Sand een punt, want Van

Ingen en zijn dorpsgenoten waren niet bevoegd om daar te vissen. Gezien het feit dat het gericht van Heerewaarden het verzoek van Van Ingen om Pro Deo te mogen procederen had afgewezen en hij geen middelen had om een verdere procesgang zelf te bekostigen heeft de schepenbank van Heerewaarden zich ook niet gebogen over de rechtmatigheid van het optreden van de gerichtsbode. Vast staat dat er alleen verliezers waren in deze zaak. Van Ingen was zijn aak met toebehoren en viszegen kwijt en Sepers en Van de Sand schoten er 24 gulden bij in.

Afbeelding:

"Vissers bij maanlicht" door Hendrik Avercamp; datering 1595-1634. Collectie Rijksmuseum Amsterdam.

Bronnen:

Regionaal Archief Rivierenland.

Oud Rechterlijk Archief Heerewaarden.

Toegangsnummer 3187, inventarisnummer 513.

Archief van het vissersgilde St. Pieter, 1660-1815.

Toegangsnummer 3124, inventarisnummer 1.

Brabants Historisch Informatie Centrum. Archief Schepenbank Lith.

Protocol van diverse akten, 1785-1791.

Toegangsnummer 7323, inventarisnummer 99.

Literatuur.

Landregt van Thielre- en Bommelreweerden, mitsgaders

Herwaarden, voorts de Heerlykheden en Gerigten

daaronder resorierende, als ook 't Ampt van Beest en

Renoy. Arnhem 1721, Wilm. Heggens.

--oOo--

Facebook Afd. Betuwe

Om een facebookpagina te volgen hoeft u zelf geen eigen pagina te bezitten. Dus u hoeft Facebook geen gegevens te verstrekken. Gewoon in Google intikken 'facebook' en 'afdeling betuwe' en u kunt zo naar onze pagina toe. Ongeveer drie nieuwe berichten verschijnen er per week. Maar ze blijven staan, dus u kunt ook eens per maand gaan kijken. Van degenen die wel een eigen pagina op facebook hebben, zijn er al 115 geweest die onze pagina de moeite waard vonden (ze hebben hem 'geliked'). 40% daarvan is vrouw en 100 komen er uit Nederland. Maar Spanje, Ierland, UK en Australië behoren ook tot de landen waar bezoekers zitten. Net als Zwitserland, USA, België en Duitsland. Het bericht met de meeste aandacht trok ruim 160 kijkers.

Facebook NGV

Sinds oktober heeft de NGV ook een facebook pagina opgestart. Met ruim 8000 leden krijg je natuurlijk wat meer 'Likes'. Die hebben de 200 nu al overschreden. Als bij Googlen alleen facebook en NGV worden ingegeven, dan ziet u alle afdelingen die een facebook pagina hebben inclusief die van de NGV. (maar ook die van de Nederlandse Gymnastiek Vereniging). De rechtstreekse link is

<https://www.facebook.com/genealogie.ngv>

Hier verschijnen ca. 10 artikelen per week op deze pagina.

--oOo--

Een kwartierstaat uit lijfsbehoud

door: P.A. Welling

Eduard Welling en Sara Fransman in het Vondelpark, 1933

Dit is het verhaal van mijn Joodse achterneef Eduard Welling en zijn succesvolle poging om tijdens de Tweede Wereldoorlog uit handen van de Duitsers te blijven. Daarvoor moest hij op papier bewijzen dat hij arisch was. In werkelijkheid was hij Joods, want dat was zijn moeder. Het lukte hem te bewijzen, dat hij slechts een Mischling GII was, mede door (bewuste?) onoplettendheid van een ambtenaar van de burgerlijke stand in Amersfoort. Die noteerde klakkeloos op een uittreksel uit het geboorteregister, dat Eduard tot het 'Rooms Katholieke kerkgenootschap' behoorde, omdat zijn vader ook katholiek was.

Het was voor Eduard moeilijk te bewijzen, dat hij niet een volle Jood was. Hij moest daarvoor aantonen dat hij slechts één Joodse grootouder had, een haast ondoenlijke opgave daar al zijn familie van moederskant Joods was en een deel van de bewijsvoering uit het niet door de Duitsers bezette deel van Frankrijk

moest komen, waarmee destijds geen contact mogelijk was. Toch lukte het hem.

Dit verhaal vertelt hoe.

Eduard was niet de enige die een afstammingsonderzoek moest doen. In Duitsland zelf moesten rijksburgers sinds 1935 in de zgn. Ahnenpass aantonen 'Volksgenosse' en dus arisch te zijn.¹

Neurenberger rassenwetten

Voordat we de zoektocht van Eduard naar zijn afstamming reconstrueren, vragen eerst de Neurenberger rassenwetten van de Nazi's en het begin van de Jodenvervolging in Nederland enige toelichting.

De Rijksdag nam op 15 september 1935 een drietal wetten aan die de juridische basis vormden voor de Jodenvervolging in Nazi-Duitsland en de bezette gebieden. Hitler had de wetten met veel bombarie aangekondigd op de Partijdag van dat jaar in Neurenberg. In de rassenwetten werd het Jood-zijn gedefinieerd op basis van raciale gronden en niet op religieuze gronden. Er waren drie rassenwetten.

*Rijksburgerwet: Deze wet bepaalde, dat alleen arische Duitsers rijksburgers konden zijn. Joden konden slechts staatsburgers zonder politieke rechten zijn.

*Bloedbeschermingswet: Huwelijken tussen ariërs en Joden waren verboden. Buitenechtelijk seksueel verkeer tussen ariërs en Joden was strafbaar. Joden mochten geen arisch (huishoudelijk) personeel hebben. Duitsers waren die personen die meer dan 75% niet-Joods bloed hadden.

De Bloedbeschermingswet definieerde drie gradaties van Jood-zijn:

1. Voljoden:

- Personen met vier of drie Joodse grootouders;
- Iemand die getrouwd is met een Joodse partner;
- Iemand die lid is van een Joodse gemeente.

2. Halfjoden

- Personen met twee Joodse grootouders;
- Iemand die niet getrouwd is met een Joodse partner;
- Iemand die geen lid is van een Joodse gemeente.

3. Kwartjoden

- Personen met één Joodse grootouder

De Bloedbeschermingswet kende ook zgn. 'Mischlingen' in twee gradaties. Eerste graads Mischlingen hadden 50% niet-Joods bloed en tweede graads 75%. Huwelijken tussen tweede graads Mischlingen waren verboden.

*Wet Bescherming Genetische Gezondheid (eugenetica)

Om het arische ras zuiver te houden moesten Duitsers bij een huwelijk een medische keuring ondergaan om te bepalen of ze genetisch gezien geschikte kinderen konden voortbrengen. Wanneer één van de partners leed aan een geslachtsziekten of epilepsie, of zwakbegaafd was werd het huwelijk verboden.

Joodse religieuze wetgeving

Volgens de religieuze Joodse wetgeving (de Halacha) is die persoon een Jood van wie de moeder tijdens de bevalling een Jodin is of iemand die zich, als volwassene, vrijwillig tot het Joodse geloof heeft bekeerd volgens de Joodse wetten.

Het Jodendom gaat van de ene generatie over op de andere in de vrouwelijke lijn in tegenstelling tot bijv. het christelijke geloof, dat van vader op kind overgaat.

Begin Jodenvervolging in Nederland

Kort na de Duitse inval kregen de Joden in Nederland met beperkingen te maken. In september 1940 werd het overheden verboden nog Joodse ambtenaren aan te nemen. Twee maanden later werden alle Joodse ambtenaren ontslagen. Alle overige ambtenaren moesten een ariërverklaring ondertekenen, wat de meesten deden. In begin 1941, na de Februaristaking, moesten alle Joden zich laten registreren. Ze kregen geen toegang meer tot theaters en bioscopen. Joodse artsen en advocaten

¹ Paul Welling, Gedwongen kwartierstaat van Max von Haefen, Aqua Vitae, 2009, 12^e jaargang nr. 2

mochten alleen nog werken voor Joden. De eerste razzia's vonden plaats. Eind mei werd het Joden verboden in orkesten te spelen en zich op te houden in zwembaden en parken.

Begin 1942 vond de zgn. Wannseeconferentie plaats, waar de Nazitop besloot tot de 'Endlösung der Judenfrage. Het Europese Jodendom moest vernietigd worden, de Holocaust was een feit. In Nederland werden Joden, in afwachting van deportatie, verplicht in Amsterdam te wonen. Medio 1942 reed de eerste trein met Joden vanuit Amsterdam naar Westerbork. Tegelijkertijd werden de Joden verplicht de ster te dragen. Werkeloze Joden werden op deportatie gesteld naar 'werkkampen'.²

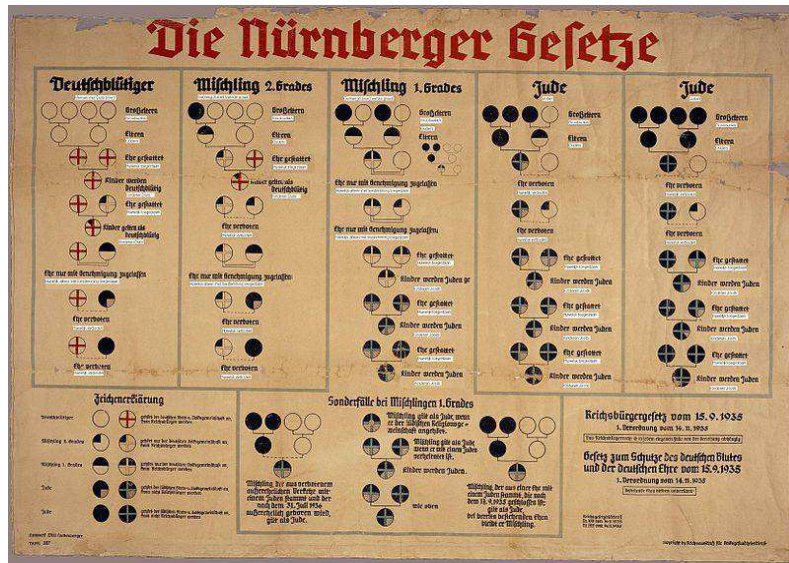

Jodenster gedragen door Sara Fransman

Wie was Eduard Welling?

Adrianus Leonardus Welling (1850-1919), mijn overgrootvader, en Margaretha Catharina de Greef

(1846-1929) kregen 8 jongens en 3 meisjes. Hun derde zoon heette voluit Theodorus

Schema van de Neurenberger Rassenwetten

² <http://www.diplomatievandeervolving.nl/nl/jodenvervolging>

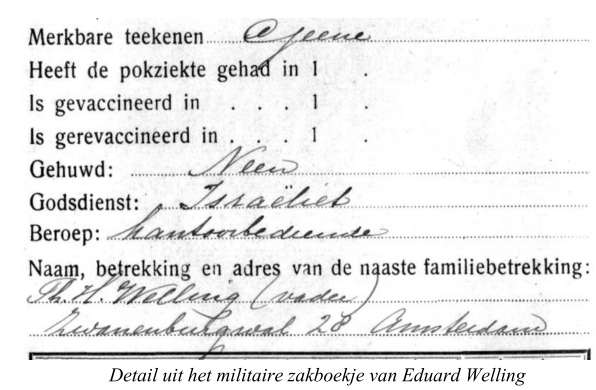
Hendrikus (1879-1958), hij werd Dirk genoemd. De familie Welling stond in Amersfoort bekend als een goed katholiek gezin.³ Dirk trouwde in 1902 met de Joodse vrouw Betje Swaab (1876-1944), het derde kind van Aron Meijer Swaab en Joli Werij, die als artiesten van kermis naar kermis rondtrokken. Hun elf kinderen werden, op een tweeling na, allen in een andere plaats geboren, variërend van Leeuwarden tot Antwerpen en van Goes tot Haarlem.

Dirk Welling en Betje Swaab kregen vijf kinderen, terwijl één kind levenloos geboren werd.

Hun derde zoon was Eduard, die op 9 februari 1908 in Amersfoort geboren werd. Hij was een timide jongen. In het gezin van Dirk en Betje ging de meeste aandacht uit naar hun tweede zoon Jules, die invalide was geboren. Betje deed weinig aan haar geloof, maar soms na een ruzie met Dirk moest het hele huis koosjer worden.⁴

Na de lagere school volgde Eduard de vierjarige cursus aan de Gemeentelijke Middelbare Handelsschool. In 1924 slaagde hij met gemiddeld 6,9 voor zijn eindexamen. Hij haalde voor de handelsvakken hogere cijfers dan voor de talen. Op 20 april 1928 ging Eduard als vrijwilliger op korte termijn in dienst bij het 5e regiment Veldartillerie met de functie van kanonnier 2e klasse.

Hij werd eervol ontslagen op 29 september van dat jaar. In zijn militair zakboekje stond voor het eerst zijn godsdienst vermeld: Israëliet. Hij was ongehuwd en van beroep kantoorbediende. Zijn ouders waren inmiddels verhuisd vanuit Amersfoort via Den Haag naar de Zwanenburgwal nr. 80 in Amsterdam. Zij woonden daar drie maanden in bij zwager Joseph Swaab, zoals blijkt uit de gezinskaart van de Gemeente Amsterdam, waarop Betje en de kinderen vermeld staan als NI (Nederlands Israëlitisch= Joods).

Detail uit het militaire zakboekje van Eduard Welling

Vervolgens verhuisde het gezin naar de Raamgracht; op 4 oktober 1932 stond men ingeschreven als woonachtig op Amstel 95 huis, vlak naast theater Carré.⁵

Eduard was leergierig. Samen met zijn vriend Sal Hamburger, na de oorlog

³ Paul Welling, Waartoe een artikel leidt, Aqua Vitae, 2014, 17e jaargang nr. 1

⁴ Mail Jules Welling, 18-02-2014

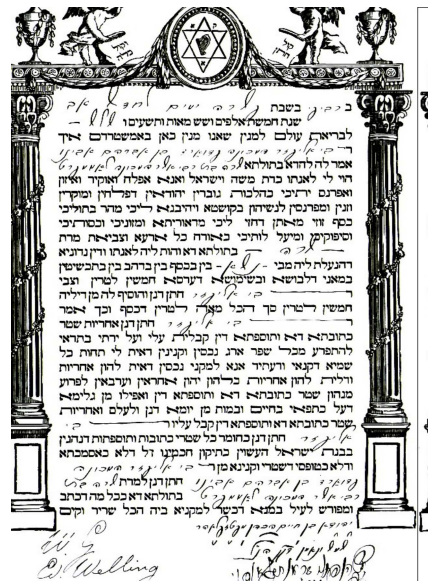
⁵ Gezinskaart Theodorus Hendrikus Welling, Gemeentelijk Archief, Amsterdam

correspondent voor de AVRO in Tel Aviv, bestudeerde hij de Joodse taal en geschiedenis.

Zij nicht Jeanette (Netje), de dochter van de eerder genoemde Joseph Swaab, bracht Eduard eind jaren twintig in contact met haar vriendin Sara Fransman, die op zelfde naaiatelier werkte als zijzelf. De beide vriendinnen namen de rustige Eduard overall mee naartoe.

Sara was de jongste van de tien kinderen van Lammert Fransman en Jetje Polak, een nakomertje. Daarom werd ze erg verwend. Het gezin Fransman was een traditioneel Joods gezin, dat woonde in de Joodse buurt in Amsterdam in de Joden Houtuinen.⁶ Eduard en Sara traden op 2 augustus 1933 in het huwelijk in de Hoogduitse Synagoge aan het Waterlooiplein in Amsterdam.

Het jonge stel woonde tot april 1935 in de Albert Cuijpsstraat 101 op 1 hoog. Toen vonden ze een betere woning in de Valeriusstraat op nr. 107 3 hoog. Op de gezinskaart, die de Gemeente Amsterdam aanlegde na het huwelijk van Eduard en Sara staat voor beiden vermeld als kerkelijke gezindte NI.⁷ De derde vermelding van Eduards godsdienst. Tot aan de oorlog leidden Eduard en Sara een tamelijk onbezorgd en rustig bestaan, alleen het krijgen van kinderen was hen voorlopig nog niet gegund. Eduard verdiende de kost als boekhouder.

Hebreeuwse huwelijksakte van Eduard Welling en Sara Fransman

⁶ Mail Jules Welling, 19-02-2014

⁷ Gezinskaart en archieffkaart Eduard Welling, Gemeentelijk Archief, Amsterdam

doen toekomen van zijn grootouders van vaderszijde en van hemzelf met vermelding van de kerkelijke gezindte.⁸ Tegelijkertijd

Registratie van Sara Fransman

Binnen enkele dagen had hij de gevraagde documenten van de Gemeente Amersfoort in huis. Op de documenten stond onderaan handgeschreven vermeld, dat zijn grootouders, Adrianus Leonardus Welling en Margaretha Catharina de Greef, behoorden tot het 'Roomsche Katholieke' kerkgenootschap. Ook op het uittreksel van 14 oktober 1941 uit het geboorteregister van Amersfoort van de geboorte

van Eduard zelf was als kerkgenootschap 'Roomsche Katholiek' aangegeven.⁹ De ambtenaar, die het uittreksel heeft opgesteld, heeft voor Eduard ofwel klakkeloos het geloof van zijn vader overgenomen, omdat hij niet wist, dat bij Joden het geloof van moeder op kind overgaat. Of hij heeft bewust Eduard 'katholiek' gemaakt, omdat hij wist dat het uittreksel bestemd was voor afstammingsonderzoek, de leden van zijn vaders familie stonden immers in Amersfoort al meer dan twee honderd jaar bekend als katholiek.

Van de Gemeente Westdongeradeel kreeg Eduard een verklaring toegestuurd inhoudende, dat in het bevolkingsregister 1860-1880 zijn overgrootvader van moederszijde Anthonie Wery en diens vrouw en kinderen vermeld werden als 'Roomsche Katholiek'.¹⁰ Ook bij dit document kan de vraag gesteld worden of ze bewust katholiek gemaakt zijn voor Eduards afstammingsonderzoek. Anthonie Wery trouwde in 1862 met Betje Swaab. Zij waren toen beiden de veertig al gepasseerd. Bij hun huwelijk erkende het bruidspaar de vijf kinderen die ze al hadden. Ook deze Betje kwam uit de Joodse familie Swaab.

Misrekening

Op 22 oktober 1941 schreef Eduard aan de General-Commissar für Verwaltung und Justiz in Den Haag, dat hij zichzelf bij de eerste registratie van de Joden weliswaar had opgegeven als afstammend van twee Joodse grootouders, maar uit zijn onderzoek bleek, dat dat niet zo was. Zijn beide grootouders van vaderszijde waren zuiver arisch

⁸ Brief Eduard Welling aan Gemeente Amersfoort, d.d. 13-10-1941

⁹ Uittreksel uit het geboorteregister, Gemeente Amersfoort, d.d. 14-10-1941

¹⁰ Verklaring Gemeente Westdongeradeel, September 1941

evenals Joli Wery, zijn grootmoeder van moederszijde, die blijkens de verklaring van de Gemeente Westdongeradeel katholiek, dus arisch was. Toen Joli Wery trouwde met Aron Meijer Swaab, heeft er geen Joodse huwelijksinzegening plaats gevonden en ze is ook niet tot enig Nederlands Israëlitisch kerkgenootschap toegetreden.

Eduard realiseerde zich, dat hij nooit zou kunnen bewijzen, dat zijn grootvader Aron Meijer Swaab niet-Joods was. Daarom beweerde hij glashard, dat zijn grootvader een natuurlijke zoon was van Pierre Hart en dat zijn grootvader op vijfjarige leeftijd was geadopteerd door Simon Salomon Swaab. Eduard vertrouwde er nu op, dat op grond van de door hem overhandigde bewijzen zijn aanvankelijke registratie nietig verklaard kon worden.

Eduard juichte echter te vroeg, want de General-Commissar für Verwaltung und Justiz vroeg advies aan de Centrale Dienst voor Sibbekunde (CDS).¹¹ Deze dienst was niet zo overtuigd van Eduards bewijsvoering en begon het hele onderzoek opnieuw.

Centrale Dienst voor Sibbekunde

De CDS was in 1941 opgericht door Ludo ten Cate vanuit het Nederlands Verbond voor Sibbekunde. Ten Cate, die op 22 december 1904 in Amsterdam was geboren, was aanvankelijk pluimveefokker, net als Heinrich Himmler. Ook Ten Cate had grote belangstelling voor genealogie. In 1933 werd hij lid van de NSB en in 1940 van de Nederlandse SS.

De CDS deed aanvankelijk afstammingsonderzoek voor leden van de NSB en de Nederlandse SS, maar verlegde zijn werkterrein al snel, toen bleek, dat zowel in de NSB als in de Nederlandse SS men niet zo veel waarde hechtte aan een zuiver arische afkomst. Met hulp van Rauter¹² kreeg Ten Cate gedaan, dat zijn dienst grote bevoegdheden kreeg bij het afstammingsonderzoek van veel Joden. De CDS legde zich toe op het aantonen van Joodse afkomst en had daartoe toegang tot de Rijksinspectie Bevolkingsregisters. In de kaartenbakken van de CDS kwamen in 1944 ca. 30.000 Joden voor. De dienst bereikte toen de maximale omvang met twintig medewerkers.

Na 'Dolle Dinsdag', 5 sept. 1944, werd de CDS opgeheven. Ten Cate werd door de Duitsers gevangen gezet, o.a. in Dachau. Bij zijn terugkeer in Nederland na de oorlog werd hij weer gearresteerd en na vier jaar vrijgelaten. Daarna hield Ten Cate zich alleen nog bezig met stamboomonderzoek van dieren.

Opnieuw

Met spoed wilde de CDS de geboorteaktes hebben van Eduard zelf, zijn ouders, van zijn grootouders van moederszijde en de huwelijksakte van zijn ouders.¹³

¹¹ Sibbekunde = familiekunde = genealogie

¹² Hans Albin Rauter (1895-1949) was als hoogste SS'er in Nederland verantwoordelijk voor vervolging en onderdrukking van het Nederlandse verzet en medeverantwoordelijk voor de deportatie van de Nederlandse Joden.

¹³ Brief CDS aan Eduard Welling, d.d. 04-11-1941

De volgende dag verstuurde Eduard brieven naar de Gemeenten Amersfoort, Steenwijk, Beemster en Bolsward met het verzoek hem de benodigde documenten toe te sturen. Op 10 november stuurde hij de gevraagde documenten naar de CDS. Blijkbaar had de CDS in de gaten, dat er iets niet klopte in de stukken die Eduard opstuurde, want de dienst vroeg nu om toezending van de geboorteaktes van zijn overgrootouders van moederszijde. Bovendien, merkte de CDS op, moest hij bewijzen, dat Pierre Hart de biologische vader was van zijn grootvader Aron Meijer Swaab en niet Simon Salomon Swaab.

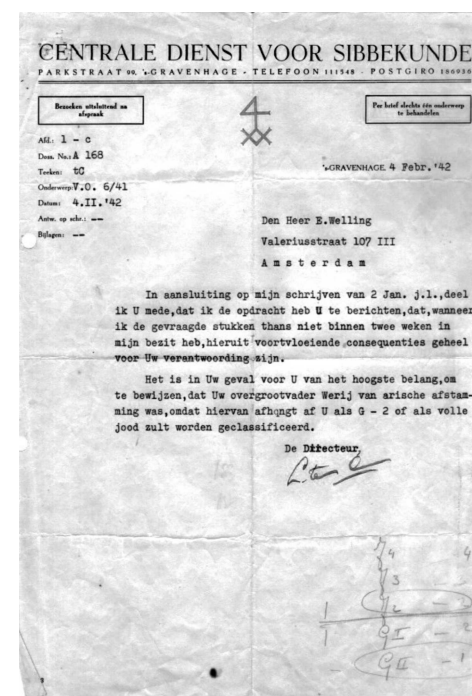
Op 5 december 1941 stuurde Eduard de gevraagde huwelijksaktes van zijn overgrootouders van moederszijde naar de CDS. Hij voegde daar een notariële verklaring bij omtrent het vaderschap van Pierre Hartman, die hij eerder abusievelijk Pierre Hart had genoemd. Ludo ten Cate reageerde, als directeur van de CDS, persoonlijk en vroeg om toezending van de huwelijksaktes en de doopbewijzen van Eduards grootouders van vaderszijde. Ook diende hij doopbewijzen te overleggen van zijn grootmoeder en overgrootouders van moederszijde.¹⁴

Vermoedelijk dacht Ten Cate met deze verzoeken Eduard schaak gezet te hebben. Hij zou die bewijzen niet kunnen leveren, omdat zijn grootmoeder en overgrootmoeder van moederszijde toch Joods waren en het eventuele doopbewijs van zijn overgrootvader zou moeten komen uit Lyon, waarmee bijna geen contact mogelijk was, omdat de stad in het niet door de Duitsers bezette deel van Frankrijk lag.

Dreigement

Op 4 februari 1942 kreeg Eduard weer een brief van Ten Cate. Nu met een dreigement. Hij moest de gevraagde documenten binnen twee weken leveren anders waren de daaruit voortvloeiende consequenties geheel voor zijn rekening. Ten Cate schreef verder:

"Het is in uw geval voor u van het hoogste belang te bewijzen, dat uw

Dreigbrief van CDS

¹⁴ Brief CDS aan Eduard Welling, d.d. 02-01-1942

overgrootvader Wery van arische afstamming was, omdat hiervan afhangt of u als G-2 of als volle joods zult worden geënclassificeerd.”¹⁵

Het afstammingonderzoek van Eduard spitste zich nu toe op de vraag of hij kon bewijzen, dat zijn overgrootvader Anthonie Wery arisch was. Op 5 februari 1942 viel er bij de CDS een postpakket van Eduard op de mat met daarin de doopbewijzen van zijn grootouders van vaderszijde en hun huwelijksakte, een verklaring van de RK Kerk in Beemster, dat het doopregister is zoek geraakt waardoor het niet mogelijk was het doopbewijs van zijn grootmoeder van moederszijde, Joli Wery, te overleggen. Over het doopbewijs van zijn overgrootvader Anthonie Wery liet Eduard weten daar niet zo snel aan te kunnen komen, daar Lyon waar zijn overgrootvader geboren was in het onbezette deel van Frankrijk lag en hij niet kon achterhalen in welke kerk zijn overgrootvader gedoopt was. Hij had het Nederlands Verbond voor Sibbekunde ingeschakeld om daarachter te komen.

Over zijn overgrootmoeder Betje Swaab deelde hij mede, dat hij haar doopbewijs niet kon achterhalen, omdat niet bekend was waar zij gedoopt werd. De families Swaab en Wery waren rondtrekkende artiesten, die zelden lang in een plaats verbleven. Hij verwees voor haar religie naar de verklaring van de Gemeente Westdingeradeel, die hij al had opgestuurd. Bovendien, zo liet hij weten, was haar geboorte niet bij een Joods kerkgenootschap aangegeven. Ten bewijze daarvan stuurde hij een verklaring mee van de Nederlands Israëlitische Gemeente uit Den Haag, waar zij ter wereld kwam. Tenslotte bevatte het pakket de doopbewijzen van Eduards vader en van hemzelf. Het doopbewijs van zijn moeder had hij weliswaar aangevraagd, maar nog niet in zijn bezit.

Eduard eindigde de begeleidende brief met het verzoek om een snelle beslissing.¹⁶

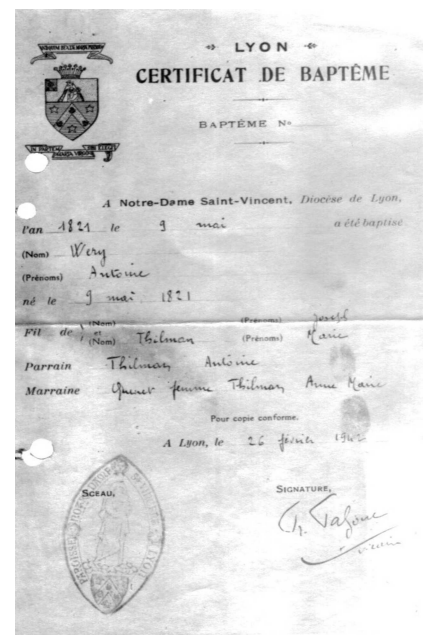
Het was Eduard kennelijk gelukt aan een doopbewijs van zichzelf te komen. Helaas is dat document niet bewaard gebleven. Wel is het doopbewijs, gedateerd 17 augustus 1942, van zijn jongste zus Margaretha Catharina (Greet) bewaard gebleven. Aangenomen mag worden, dat er voor Eduard een vergelijkbaar uittreksel

uit het doopregister heeft bestaan. Het is niet aannemelijk, dat Dirk Welling en Betje Swaab hun kinderen daadwerkelijk hebben laten dopen.

Herinnering van de koster in Brielle.

Inmiddels was Eduard erachter gekomen, dat zijn overgrootvader in Brielle was overleden en daar ook werd begraven op de RK Begraaf-plaats. Eduard had dat vermoedelijk vernomen van zijn oom Joseph Swaab met wie hij veel samenwerkte, omdat die ook bezig was met een afstammings-onderzoek. Eduard stuurde een verzoek om gegevens aan de pastoor van Brielle. Die stuurde zijn brief per kerende post terug met daarop de opmerking, dat Anthonie Wery op 22 juli 1886 in graf nr. 91 van de begraafplaats in Brielle begraven werd.¹⁷ Volledigheidshalve stuurde Eduard ook een brief naar de Gemeente Brielle met het verzoek te bevestigen, dat zijn overgrootvader aldaar begraven werd. ‘Spoedshalve’ stuurde de gemeentesecretaris de gevraagde akte van overlijden op met de mededeling, dat niet terug te vinden was waar Anthonie Wery begraven was.¹⁸

Tevens stuurde Eduard een brief aan de CDS met het verzoek om ‘clementie’ wat betreft de gestelde termijn waarin hij zijn bewijsvoering rond moest zijn.¹⁹ Hij wendde zich ook tot de arrondissementrechtbank in Leeuwarden met de vraag hem zo spoedig mogelijk een kopie van de geboorte-akte toe te sturen, die Anthonie Wery overlegd had bij zijn huwelijk op 15 februari 1862 met Betje Swaab in Westdongeradeel.²⁰ Inmiddels had Jurriaan van Toll, de voorzitter van het Nederlandsch Verbond voor Sibbekunde en een goede bekende van Ten Cate, Eduard geadviseerd om contact op te nemen met de genealoog J.S. Willems-Le Clercq in Brussel, die mogelijk wel uit Lyon de benodigde documenten zou kunnen laten komen. Dus schreef Eduard die direct op 11 februari 1942. Uit de daarop volgende

Doopbewijs Anthonie Wery

Doopbewijs van Margaretha Catharina Welling

¹⁵ Brief CDS aan Eduard Welling, d.d. 04-02-1942

¹⁶ Brief Eduard Welling aan CDS, d.d. 05-02-1942

¹⁷ Brief Eduard Welling aan de Pastoor van de RK Gemeente te Brielle, d.d. 06-02-1942

¹⁸ Brief Eduard Welling aan de Gemeente Brielle, d.d. 09-02-1942

¹⁹ Brief Eduard Welling aan CDS, d.d. 09-02-1942

²⁰ Brief Eduard Welling aan Arrondissementsrechtbank Leeuwarden, d.d. 11-02-1942

briefwisseling blijkt, dat Eduard zelf eerder aan de vereiste documenten uit Lyon kwam dan Willems-Le Clercq.

Vanuit Leeuwarden ontving Eduard twee dagen later per expresse drie kopieën van de geboorteakte van zijn overgrootvader.²¹ Op dezelfde dag ontving hij een brief van de pastoor uit Brielle waarin deze mededeelde de koster van het Protestantse kerkgenootschap te hebben gesproken, die veel wist te vertellen over het gemeentelijke kerkhof. De mededeling van de pastoor, dat Anthonie Wery circusdirecteur was, trickerde het geheugen van de koster. De pastoor schreef:

“Hij was nog een jongen, toen een directeur van een open- en hondentheater, staande op de Kaai in Brielle kwam te overlijden. Hij weet zeker, dat de overledene op het katholieke gedeelte van het Gemeentekerkhof kerkelijk begraven is. Later heeft hij nog vaak de stenen plaat gezien boven het graf.”²²

Uitstel

De volgende dag beantwoordde Eduard de brief van de pastoor. Van oudere familieleden (zijn oom Joseph Swaab o.a.) had hij de bevestiging gekregen over het werk van zijn overgrootvader en over details van het graf. Hij zou per kerende post een betreffende verklaring ter tekening naar de koster sturen. Hoewel hij enige dagen uitstel voor de bewijsvoering had verkregen, hoopte hij nu toch zijn bewijsvoering tijdig te kunnen afronden. Hij eindigde zijn brief aan de pastoor met:

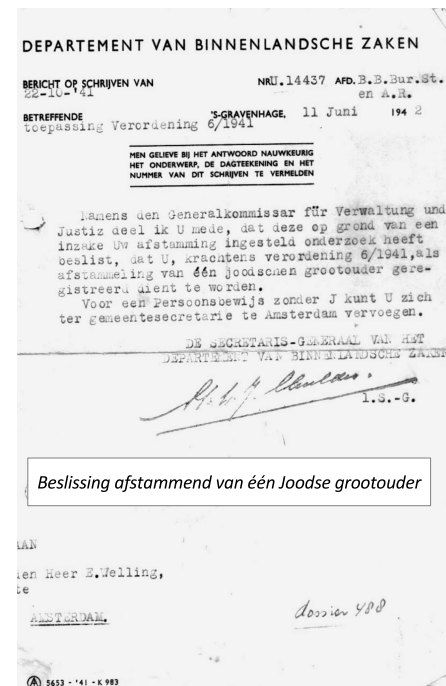
“Alhoewel het bedrag niet in overeenstemming is met de waarde van den dienst die u mij heeft bewezen (een menschenleven is immers niet in geldswaarde uit te drukken) zou het mij hoogst aangenaam zijn, indien u ingesloten zilverbon van mij voor uw offerbus of armen zoudt willen accepteren.”²³

Deze passage toont aan, dat Eduard zich goed bewust was wat hem wachtte, wanneer hij zijn bewijsvoering niet rond kreeg. Op 15 februari richtte Eduard zich nogmaals tot de arrondissementsrechtbank in Leeuwarden om na te gaan of zij een document hadden waaruit bleek, dat zijn overgrootvader katholiek was. Op 18 februari 1942 stuurde Eduard de geboorteakte van zijn grootvader en de verklaring van de koster in Brielle naar de CDS. Hij ging ervan uit, zo schreef hij, dat de CDS het met hem eens zou zijn, dat zijn overgrootvader katholiek was, omdat hij kerkelijk begraven was op het katholieke deel van de begraafplaats in Brielle, zoals de koster had verklaard. Hij bevestigde, dat langs verschillende wegen in Lyon om het doopbewijs van Anthonie Wery was gevraagd wat zijn oom tijdens,

²¹ Brief griffie Arrondissementsrechtbank Leeuwarden aan Eduard Welling, d.d. 13-02-1942

²² Brief van de pastoor van Brielle aan Eduard Welling, d.d. 13-02-1942

²³ Brief van Eduard Welling aan de pastoor van Brielle, d.d. 14-02-1942

een persoonlijk onderhoud met de CDS, al had laten weten. Hij dankte de CDS voor het verkregen uitstel voor het leveren van dit bewijs.

Bewijs geleverd

Een maand later kon Eduard een kopie van het doopbewijs van zijn overgrootvader opsturen. Voor hem was daarmee het bewijs geleverd van de arische afstamming van zijn overgrootvader. Hij zag dan ook de beslissing van de CDS met vertrouwen tegemoet.

Half mei liet Eduard de General-Commissar für Verwaltung und Justiz weten, dat hij zowel mondeling als telefonisch van de CDS vernomen had, dat hij erkend zou worden als niet-Jood. Daar hij daarvan nog geen officiële bevestiging had ontvangen verzocht hij daar om.²⁴ Een maand later viel de bevestiging op de deurmat. Eduard werd geregistreerd als afstammeling van één

Joodse grootouder en kon zich voor een persoonsbewijs zonder 'J' vervoegen bij de gemeentesecretaris van Amsterdam.²⁵

De volgende dag ging Eduard naar het stadhuis in Amsterdam om een persoonsbewijs zonder 'J' op te halen. Hij had bereikt wat hij wilde. Echtgenote Sara kon nu een 'verklaring voor de vaststelling van een gemengd huwelijk' aanvragen. Zij deed dat op 17 september 1942. In de familie was meer reden tot vreugde. In november 1942 ontving oom Joseph Swaab de beslissing, dat hij afstammend was van één Joodse grootouder.

Zijn vrouw, Thérèse Blanus, kreeg in 1943 vrijstelling van het dragen van de Jodenster.²⁶ Eduards moeder Betje Swaab ontving ook de beslissing, dat zij moest worden geregistreerd als afstammeling van één Joodse grootouder (G-II).²⁷ Zij overleed in 1944 in Amsterdam. Joseph Swaab en Thérèse Blanus overleefden de oorlog. Eduard kon nu een kwartierstaat maken van de familie van zijn moeder Betje Swaab.

²⁴ Brief van Eduard Welling aan de General-Commissar für Verwaltung und Justiz, d.d. 17-05-1942

²⁵ Brief Binnenlandse Zaken aan Eduard Welling, d.d. 11-06-1942

²⁶ Beslissing Zentralstelle für jüdische Auswanderung Amsterdam, d.d. 27-07-1943

²⁷ Beslissing Rijksinspectie van de Bevolkingsregisters, d.d. 26-11-1942

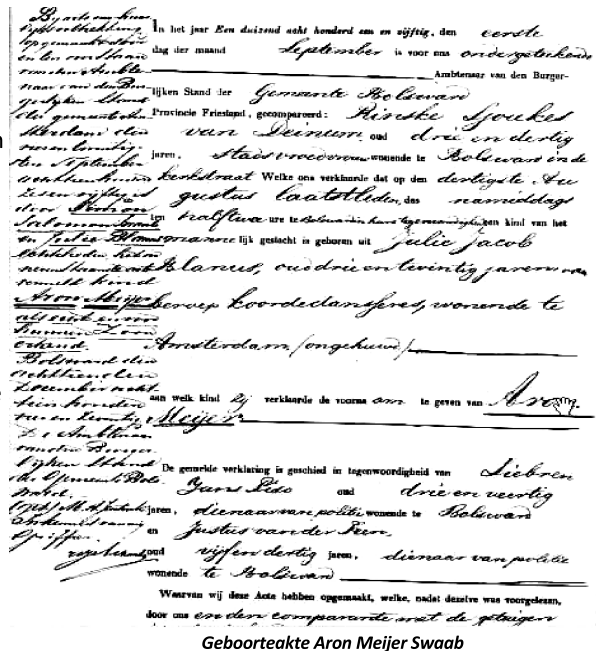
Kwartierstaat Betje Swaab

no.	SWAAB, JACOB SAL.	KATSAR, SARA PHILIP	KINSBERGEN, SIMON SALOMON	SPRAAKMEESTER, KATJE	BLANES, JOSEPH. * ADAM. 4.9.1787	DEL CANHS LEA	KINSBERGEN, JACOB	FLAMMERS, HERMINA	THILMAN, ANTOINE	GUENET, ANNE MARIE	SWAAB, JACOB SALOMON	KATSAR, SARA PHILIP + MUDDEB. 12.9.1802	KINSBERGEN, SIMON SALOMON * ADAM 1766, ADAM 1768	SPRAAKMEESTER, KATJE EPHRAIM
kwartierstaat van	SWAAB SALOMON JACOB * ADAM 1799	KINSBERGEN JULIE SIMON * ADAM 1801	BLANES, JULIE JACOB * DEVENTER 22.7.21	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	SWAAB, BETJE (BROER v. SIMON SAL)	SWAAB, ARON MEYER * BOLSWARD 30.8.1851	WERY, JOLI	WERY, ANTOINE * BRIELLE 22.7.1886	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, JOLI	SWAAB, BETJE (BROER v. SIMON SAL)	SWAAB, BETJE (BROER v. SIMON SAL)	SWAAB, BETJE (BROER v. SIMON SAL)	SWAAB, BETJE (BROER v. SIMON SAL)
	SWAAB, ARON MEYER * BOLSWARD 30.8.1851	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821
	BETJE SWAAB * BOLSWARD 30.8.1851	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821	WERY, ANTOINE * LYON 9.5.1821

Vals document

Daarmee had de kous afmoeten zijn en zouden Eduard en Sara de rust moeten hebben gekregen om te genieten van hun eerste kind. Na negen jaar werd hun huwelijk eindelijk gezegend met de geboorte van hun zoon Lambert op 15 maart 1942.

Na zijn erkenning als afstammeling van één Joodse grootouder ontving Eduard nog een aantal documenten waarom hij gevraagd had. Één van die documenten was het doopbewijs van Aron Meijer, geboren op 30 augustus 1851. Volgens dit document was hij een

Geboortebewijs Aron Meijer Swaab

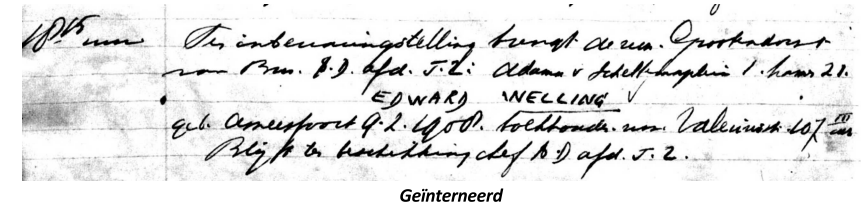
natuurlijke zoon van Pieter Hartman en Julie Jacob Blanus. Hij werd op 13 september 1851 in de Hervormde Gemeente van Bolsward gedoopt en was daardoor opgenomen in de christelijke gemeenschap der Ned. Hervormde Kerk. Uit de verhalen van de tweede zoon van Eduard en Sara, Jules, die op 22 februari 1944 geboren werd, is bekend, dat zijn vader grote druk op dominee J.

Vink moet hebben uitgeoefend om dit doopbewijs af te geven. Het doopbewijs is dan ook vals. Dat is op te maken uit de volgende zaken: Volgens het doopbewijs is Pieter Hartman de vader van Aron Meijer. Er is van ene Pieter Hartman geen kind te vinden met de naam Aron Meijer. Bij Tresoor in Leeuwarden bevindt zich de geboortebekende, opgemaakt te Bolsward op 1 september 1851, van Aron Meijer Swaab, waarin Simon Salomon Swaab en Julie Jacob Blanus als zijn ouders genoemd worden. In de kantlijn van de akte staat vermeld, dat de ouders Aron Meijer bij hun huwelijk op 24 september 1856 als hun wettige zoon erkennen.

Dezelfde gegevens stonden op het extract uit het geboorteregister, dat Eduard op 22 juli 1942 nog toegezonden kreeg.

Arrestatie

Uit de beschikbare documenten blijkt verder, dat Eduard zijn onderzoek heeft voortgezet, evenals trouwens zijn oom. Eduard vond het misschien leuk zijn afstamming verder uit te pluizen. Maar dat is niet de echte reden geweest. Eduard werd op 1 september 1943 gearresteerd en overgebracht naar de Zentralstelle für jüdische Auswanderung aan het Adema van Scheltemaplein nr. 1. De Zentralstelle organiseerde

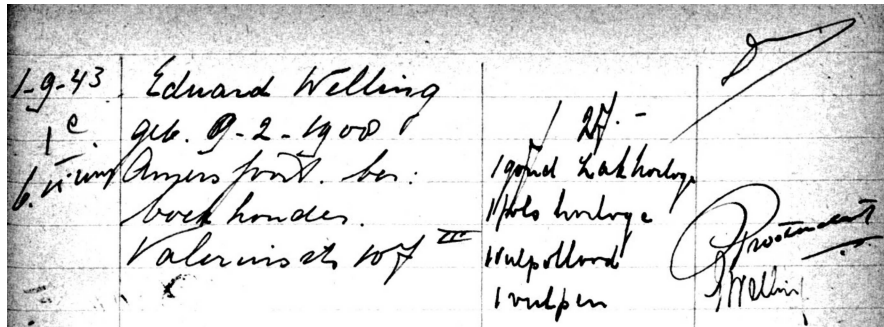
Geïnterneerd

in de jaren 1941-1943 de deportatie van de Nederlandse Joden naar de concentratiekampen. Aan de Zentralstelle was de zgn. Colonne Henneicke verbonden, een groep landgenoten die als hoofdtaak had (ondergedoken) Joden op te sporen. Voor elke arrestant ontvingen de leden van de Colonne fl. 7,50 aan koppelgeld.²⁸ Zij werden de Jodenjagers genoemd.

Na zijn arrestatie werd Eduard de hele dag door de SD ondervraagd over zijn afstamming. Om 18.15 uur bracht wachtmeester Grootendorst hem over van het Adema van Scheltemaplein naar het bureau van politie 'ter interneringstelling'. Daar werden zijn persoonlijke eigendommen in beslag genomen, t.w. fl. 27,- aan

²⁸ Ad van Liempt, Na de bevrijding, De loodzware jaren 1945-1950, Uitgeverij Balans, Amsterdam, 2014

contant geld, een gouden zakhorloge, een polshorloge, een vulpotlood en een vulpen. Hij bleef de komende dagen ter beschikking van de afdeling JZ van de chef van de SD. De leiders daarvan waren Willy Lages en Ferdinand aus der Fünten. Een week lang bracht de politie Eduard elke morgen naar het Adema van

Persoonlijke eigendommen

Scheltemaplein en haalde hem 's avonds weer op. Uit de beschikbare documenten valt op te maken, dat de verhoren zich toegespitst moeten hebben op Eduards afstamming van vaders kant. Had hij nog een Joodse voorouder van vaderszijde? Hij zegde de SD toe te bewijzen dat dat niet zo was. Tijdens de verhoren heeft Eduard herhaaldelijk bedreigd zijn broek te laten zakken, zodat zijn ondervragers zelf konden zien, dat hij niet besneden was en dus geen Jood was.

Na zijn vrijlating klom Eduard weer in de pen en vroeg aan de Gemeente Amersfoort hem de benodigde uittreksels te doen toekomen. Via de griffie van de Arrondissementsrechtbank in Utrecht kwam hij aan geboorteaktes, huwelijksaktes en aktes van overlijden van zijn voorouders tot aan zijn bedovergrootvader Dirk Welling (1799-1834) en zijn vrouw Janna Ditrink (1804-1826).

Geen van hen was Joods; ze waren allen Rooms Katholiek. Op basis van die gegevens kon Eduard onderstaande kwartierstaat maken van zijn vader. Hij werd verder niet meer lastig gevallen door de (Duitse) instanties. Ook de Nederlandse Jodenjagers namen blijkbaar genoegen met zijn bewijsvoering, verder onderzoek kostte blijkbaar te veel moeite, anders had men wel ontdekt, dat Eduard een volle Jood was. Maar onderduiken was nu niet nodig.

Eduard en Sara overleefden de oorlog, mede dankzij het afstammingsonderzoek. Op 22 februari 1944 was zelfs een tweede zoon geboren. Onder de trap, omdat Sara zich daar schuil hield tijdens een bombardement. Ze is daarna nooit meer op straat geweest, ze schaamde zich de Jodenster te moeten dragen en ze wilde niet opgepakt worden tijdens een razzia. Ze was ondergedoken in haar eigen huis!

WELLING, JACOBUS + 11.4.1821 CRANEN WILLEMINE	DITRIK, ALBERT	WIJRAAD, MARIA	VAN MUNSTER, CONNEXUS	SLUYMERS, JOHANNIS	DOSVELD, ADRIANUS	EVERTZE, WILLEMINE														
WELLING, DIRK * 12.6.1799 + 19.12.1834	DIETERINK, JANNA * 14.10.1804	VAN MUNSTER, JOHANNES * 23.11.1786 + 16.11.1829	BOSVELD, MARIA * 24.11.1789 + 26.10.1832	DE GREEF, WILHELM * 1778	RUTTERS, MARQ.	VAN DE BEEK, JACOBUS	VAN ROOY, KATHARINA													
WELLING, JACOBUS * 31.5.1824 + 21.12.1893	VAN MUNSTER, GEERTRUIDA HENDRIKA * 18.9.1824 + 15.4.1861	DE GREEF, JOHANNES * 23.11.1786 + 23.11.1877	VAN DE BEEK, CORNELIA CATH. * 13.8.1819 + 28.8.1894																	
WELLING, ADRIANUS LEONARDUS * 12.1.1830 + 22.9.1919	DE GREEF, MARQ. CATH. * 20.10.1848 + 12.3.1926																			
WELLING, THEODORUS HENDRIKUS		* 2.2.1879																		

Kwartierstaat van Theodorus Hendrikus Welling

Voor Eduard lag de situatie anders. Hij was via de Joodse Raad in contact gekomen met Walther Süskind, de beheerder van de Hollandse Schouwburg, waar de Joden zich moesten melden voor hun deportatie. Eduard kreeg Süskind zo ver een zijdeur van de schouwburg open te laten, waardoor hij zijn nicht Beppie van Weren en haar zoon Hansje kon bevrijden. Hansje werd naar een onderduikadres in Apeldoorn gebracht, zijn moeder dook onder in Amsterdam. Eduard heeft daarna nog valse bonkaarten bezorgd bij tal van onderduikers.²⁹

Na de oorlog

Eduard en Sara reageerden heel verschillend op de bevrijding. Eduard begon met een compagnon de firma HODACO, een confectiebedrijf. In korte tijd werd veel geld verdiend. Door het vele geld genoot Eduard volop van het leven. Geen angst meer, de bomen groeiden tot in de hemel, grote feesten. Van de Amerikanen kreeg hij een auto toegewezen. Met zijn gezin trok hij naar Zuid Frankrijk, de Rivièra en Monaco. Vele jaren weigerde hij door Duitsland te rijden. Later kocht hij een groot huis aan de Amstelveenseweg. Met zijn jongens ging hij kamperen, terwijl Sara thuis bleef. Thuis zat Sara te wachten op de terugkeer van afgevoerde familieleden. Maar er kwam niemand terug. Vier nog levende broers en zussen kwamen om in Auschwitz en Sobibor, evenals ooms, tantes, neven en nichten. Kwam er eens een bekende terug uit

²⁹ Mail Jules Welling, d.d. 03-04-2014

de kampen, dan werd er altijd gevraagd: "heb je die en die misschien gezien?" Of "ken je die en die?"

Sara zat eenzaam op haar stoel bij het raam te wachten, verteerd door verdriet. Alleen haar vriendin Netje Swaab had ze nog. Die kwam vaak bij haar wanneer Eduard met de jongens vakantie aan het vieren was of voor zaken op reis was.

Eduard en Sara spraken niet meer met elkaar, ze gingen zelfs apart slapen. Met het Joodse geloof wilden ze beiden niets meer te maken hebben, al hield Sara nog wel enkele oude tradities in stand, zoals matzes met pesach.

Eduard overleed in 1985, Sara vier jaar later. Beiden werden bijgezet in het familiegraf op de Nieuwe Oosterbegraafplaats in Amsterdam.

Tiel, oktober 2014

--oOo--

Oproep Nieuwe Redacteur Aqua Vitae

Onze redacteur van Aqua Vitae heeft zich, helaas, halfweg de realisatie van deze editie, moeten terugtrekken en dit nummer is deels samengesteld en opgemaakt door de secretaris. Maar die is ook maar een mens en dus beperkt in zijn tijd.

Daarom zijn we op zoek naar één of -graag- meerdere vrijwilligers die deze taak op zich willen nemen. De volgende editie van AV moet na de zomer van 2015 worden samengesteld. U krijgt dus alle tijd om u in te werken. Daarvoor staan zowel Joop Kuijntjes als Jan Middelkoop garant.

Contributie 2015

In de Algemene Vergadering(AV) van 29 november jl is besloten de contributie te verhogen. Dit om de hogere kosten van Gens Nostra en de bouwkundige onderhoudskosten van het VerenigingsCentrum te kunnen bekostigen. Hierdoor hoeven de afdelingen niet in te leveren op lezingen en afdelingsblad. De nieuwe contributie bedraagt per jaar € 45 bij automatische afschrijving en € 1- extra voor betaling nav een postfactuur. Een gezinslid gaat € 11 betalen net als een bijkomend lidmaatschap (van een andere afdeling).

Begroting

Met de verhoging van de contributie zijn de begrotingen van de afdelingen door de AV goedgekeurd en daarmee is de voorgestelde begroting van onze afdeling definitief vastgesteld. Deze is besproken op onze afdelingsvergadering van 18 november.

zaalhuur en koffie	€ 420	bestuurskosten	€100
sprekers	€ 550	promotie	€100
Aqua Vitae	€ 1400	diverse kosten	€240

Genealogie verkeerd

door: Flip Tepper.

Het bezit van de zaak is het einde van het vermaak. Het maken van een stamboom is waarschijnlijk leuker dan het hebben van een stamboom. Mijn naam is Zie Verder XIX-n. Dat staat in mijn stamboom. Een voortreffelijke prestatie van twee andere mensen. Daar heb ik niets aan bijgedragen. Afgedrukt meer dan 300 bladzijden met lage resolutie foto's op postzegelformaat en een lege inktpatroon. Behalve als bron van informatie kan ik er niet zoveel mee. Ik wil namelijk een kijk- en bladerboek met genealogische informatie als bijlage. In een genealogie programma voeg je documenten, foto's en gegevens toe aan personen. In een fotobeheerprogramma voeg je personen toe aan foto's en documenten. In die documenten staan de gegevens. Die hoeft je dus niet over te typen. Dus opnieuw:

Mijn naam is 19430118 Filippus Tepper. Ik ben geïnteresseerd in de verspreiding van mensen met de familienaam Tepper over de hele wereld. WIE met WIE gegevens vallen buiten mijn interessegebied. Dat scheelt een heleboel tijd en ruimte. De naam van mijn neef is 19470824 Filippus Tepper. De naam van onze grootvader is 18790923 Filippus Tepper. De namen van mijn dochters zijn 19770824 Annemarie Tepper en 19770824 Willemijn Tepper. Door deze wijze van naamgeving kan ik mensen met dezelfde naam en mensen met dezelfde geboortedatum onderscheiden. Ik ken geen instanties waar je terecht kunt zonder geboren te zijn. Mocht u over honderd jaar dit artikel nog eens nalezen dan kunt u waarschijnlijk aan de hand van mijn uitgebreide naam nog wil traceren wie de schrijver was. Met mijn pseudoniem Zie Verder XIX-n wordt dat waarschijnlijk wat lastiger. Ook met Opa Flip komt u niet ver. Ik streef een zekere waardevastheid voor de verre toekomst na. U weet het, in het verleden behaalde..... Dus relatieve naamgeving als oom, tante, neef, nicht en zo voort zijn goed voor het dagelijks spraakgebruik, maar nutteloos in het jaar 2114.

Aan de hand van de uitgebreide namen stel ik een geboorteregister samen. Ik laat u een stukje zien:

18790923 Filippus Tepper. Zoon: 19180406 Adolf Tepper. Zoon: 19190908 Willem Tepper.

19180406 Adolf Tepper. Vader: 18790923 Filippus Tepper. Zoon 19430118 Filippus Tepper.

19190908 Willem Tepper. Vader: 18790923 Filippus Tepper. Zoon: 19470924 Filippus Tepper.

19430118 Filippus Tepper. Vader: 19180406 Adolf Tepper. Dochter: 19770824 Annemarie Tepper. Dochter: 19770824 Willemijn Tepper.

19470824 Filippus Tepper. Vader: 19190908 Willem Tepper.

Waarschijnlijk is er wel een genealogieprogramma waar dit geboorteregister zo uit het GEDCOM bestand rolt. Ik sta open voor suggesties. Het geboorteregister is min of meer synoniem met het begrip genealogie, afstamming in de mannelijke lijn. Het is echter bekend dat in de Verenigde Staten, via Ellis Island, veel Oost-Europeanen met moeilijke achternamen geïmmigreerd zijn die voor het gemak de achternaam Tepper hebben gekregen. Ik doe daar niet moeilijk over. Iedereen met de achternaam Tepper doet mee.

Merk op dat voor iedereen een aparte alinea beschikbaar is. Mijn benadering is vanuit het individu en niet vanuit het gezin met de man als ankerpunt. Een ongetrouwde dochter is in een traditionele genealogie slechts een dochter en geen zelfstandig persoon. Mijn overleden dochter zal dus nooit verder komen dan XIX-n,1. Dat staat mij tegen. Ze is dus wel postuum afgestudeerd als landbouwkundig ingenieur aan de Universiteit in Wageningen. Ook uitdrukkingen zoals uit dit huwelijk geboren, het huwelijk bleef kinderloos, de scheiding is uitgesproken, Hema bleef ongehuwd of Gamma begon een relatie met Ziggo, staan mij tegen. Ook leuk is het om onnatuurlijk of gewettigd te zijn? Je zult maar buiten een huwelijk geboren zijn en als je samenwoont hoor je er ook niet bij. Zelfs na eeuwen wordt je nog nagedragen dat je geen kinderen had / kon krijgen. Wie weet hoeveel verdriet daar achter zit. En het wordt toch maar even fijntjes vermeld dat je gescheiden bent. Vandaar, wat mij betreft, geen WIE MET WIE vermeldingen. Alles te weten (en te vermelden) maakt niet gelukkig. Ook de wetgever wordt daar niet echt blij van.

Het geboorteregister is dus net zo boeiend en nuttig als een telefoonboek. Ik maak het met een tekstverwerkingsprogramma. Met de sorteerfunctie kan ik alle namen zonder moeite op volgorde van geboortedatum krijgen. Met zoek en vervang van Dochter door Daughter enzovoort kan ik het geboorteregister in iedere gewenste taal leveren. Een index op voornamen zult u overigens niet aantreffen, maar zou kunnen.

Om een kijk- en bladerboek te maken is het gebruik van een computer toch wel handig. Maar daarvoor moeten alle beschikbare foto's en documenten wel eerst gedigitaliseerd worden. Scannen dus. Ook documenten en diapositieven behandel ik als foto, dus scannen als foto in jpg formaat en niet in pdf formaat. Beschikt u (nog) over negatieven van foto's dan is het (in principe) beter om de negatieven te scannen. Doen of laten doen, een onderwerp op zichzelf.

Na het scannen beschikt u, waarschijnlijk, over een flink aantal bestanden met bestandsnamen in de trant van SCAN 001 tot en met SCAN 999 in mappen met de naam MAP 001 tot en met MAP 999. Een digitale schoenendoos dus. Als u heel veel foto's en

documenten hebt dan kan het handig zijn om bij te houden waar de foto's en documenten behorende bij MAP 001 en zo voort terug te vinden zijn.

Vaak kan het nodig zijn om de foto's op te peppen met een fotobewerkingsprogramma. Verder valt te overwegen om tekst over de foto te plakken. Groeten uit Utrecht zullen we maar zeggen. Als alternatief kan er een randje om de foto gemaakt worden zodat de tekst onder de foto komt. De foto's worden daar niet mooier van, wel duidelijker. Daar ga ik verder niet op in.

Pas nu begint het echte werk. Hoe breng je orde in al die bestanden. Het lijkt een slim idee om een bestand te hernoemen met de naam van de persoon die er op staat, bij voorbeeld Oom Jan en Tante Janna. Twee generaties verder weet helaas niemand weer wie Oom Jan en Tante Janna waren. Bovendien leidt deze aanpak tot een nieuwe chaos. Uw computer zal alle bestanden die beginnen met Oom plaatsen voor alle bestanden die beginnen met Tante. En misschien had u Oom en Tante wel bij elkaar willen houden. Ook Flip Tepper als naam is op lange duur niet zo handig

Begin bij voorbeeld met foto's waarop slechts één persoon staat afgebeeld. Deze krijgen als nummer de geboortedatum van de persoon in kwestie met een volgnummer. In mijn geval bij voorbeeld 19430118456. U voelt het verband met het geboorteregister waarschijnlijk al. Want daar is te vinden wie de vader was en ook de eventuele kinderen.

Met twee personen op een foto wordt het al wat lastiger. Is het een huwelijksfoto of iets dergelijks dan is de eer aan de man of vrouw met de familienaam Tepper.

Als richtlijn geldt dat de geboortedatum van de oudste of belangrijkste persoon op de foto of genoemd in een document met de familienaam Tepper als nummer van de foto met een volgnummer gebruikt wordt. In het geval van een geboortekaartje of overlijdensbericht moge het duidelijk zijn wie de belangrijkste persoon is.

Als u alle hernoemde bestanden nu in één map op de computer zet dan valt te zien dat uw computer zo vriendelijk is om deze bestanden in volgorde van geboorte te zetten. Daarmee hebt u al een aardig stukje orde in chronologische zin geschapen. Dat lukt niet als u uw foto's had herbenoemd met Annigje.jpg en Zacharias.jpg.

De volgende stap is het importeren van de hernoemde bestanden in een fotobeheerprogramma. Hoewel het vaak samengaat is dat wat anders dan een fotobewerkingsprogramma. Helaas volgt er nu weer een heleboel werk zolang het perfecte gezichtsherkenningprogramma nog niet ontwikkeld is. Bij opsporing verzocht

zitten ze daar ook op te wachten. Elke foto moet in het fotobeheerprogramma geopend worden om er trefwoorden aan toe te voegen. Het ligt voor de hand om als trefwoorden Oom Jan en Tante Janna te gebruiken. Alleen over een eeuw weet niemand meer van wie ze Oom en Tante waren. Ik geef een voorbeeld zoals ik denk dat het moet.

Er is een mooie foto waarop mijn vader en ik afgebeeld worden. Deze foto krijgt / heeft als nummer de geboortedatum van mijn vader (de oudste persoon) met een volgnummer, bij voorbeeld 19180604123. Als trefwoorden krijgt de foto dan de uitgebreide namen 19180604 Adolf Tepper en 19430118 Filippus Tepper. Ook hier is het geboorteregister weer een dankbare bron van informatie.

Daarnaast kan het zinvol zijn om een bijschrift in het fotobestand op te nemen. Bij voorbeeld bij welke plaats, gelegenheid en / of datum de foto gemaakt is. Als extraatje kun je de locatiegegevens van een foto, bij voorbeeld een grafmonument, in het bestand opnemen. Bij digitale fototoestellen met GPS functie is dat "all inclusive".

Een probleem zijn foto's waar niemand op te zien zijn. In het geval van een woonhuis kan het zinvol zijn deze toe te kennen aan degene die er het eerste of langste gewoond heeft. Ook dan kan dan een bijschrift op zijn plaats zijn.

Het zoet komt aan het eind. Door als zoekterm 19430118 Filippus Tepper in het fotobeheerprogramma in te voeren worden u alle foto's en documenten waarin ik een rol speel voorgeschoteld. U hoeft daarvoor dus niet meer in uw schoenendoos te zoeken. En als u dat zou willen kunt u ze alsnog op postzegel formaat afdrukken, zodat documenten onleesbaar blijven.

Door alle bestanden in een OCR programma in te voeren en te converteren naar doorzoekbare tekst kunt u als bonus voor alle moeite ook nog zoeken op trefwoorden die u helemaal niet toegekend hebt. Een facultatief extraatje dus. Helaas is een OCR programma slecht in het converteren van handgeschreven tekst.

Door een combinatie van zoektermen in te voeren kun je alle foto's die betrekking hebben op een bepaalde combinatie van mensen, bij voorbeeld alle broers en zussen te voorschijn toveren. Alle documenten die u ingevoerd heb zijn letterlijk binnen handbereik. Het papieren archief kan naar de recycling, al zou ik dat natuurlijk niet doen. Het moge duidelijk zijn dat een goede organisatie van de trefwoorden essentieel is.

Door de relevante bestanden in een programma van een afdrukcentrale in te voeren, een relevant uittreksel uit het geboorteregister en misschien nog wat tekst toe te voegen kun je een prachtig kijk- en bladerboek met genealogische gegevens op maat samenstellen zonder dat het 300 bladzijden of meer hoeft te worden. De afdrukcentrale is er blij mee. En uw oude grootmoeder die misschien nog nooit een computer heeft aangeraakt helemaal. En voor het huwelijk van uw neef maakt u natuurlijk weer een andere keuze als cadeautje. Een uniek en exclusief cadeau natuurlijk.

Deze manier van werken heeft natuurlijk nogal wat impact. Door een document als foto op te nemen in een fotobeheerprogramma hoef ik de gegevens niet meer moeizaam, al dan niet met fouten, over te typen in een genealogie programma. De gegevens zijn immers beschikbaar op het moment dat ik er interesse in heb. Door aan een document of foto alle relevante trefwoorden toe te voegen voorkom ik dat ik aan alle personen op die foto in het genealogieprogramma de relevante map en bestandsnaam moet toevoegen. Anderszins schiet het niet op om een fotokopie van een document in een archief te maken. Die moet dan eerst weer gedigitaliseerd worden, met kwaliteit verlies, voor het verder bruikbaar is. Gelukkig komen er steeds meer documenten digitaal beschikbaar.

De basis van Nederlandstalige genealogie programma's is naar mijn gevoel betrekkelijk smal. Een beperkt aantal bevlogen mensen houdt ze in de lucht. Ik begrijp bij voorbeeld dat Aldfaer de kopgroep niet meer bij kan houden. Anderszins zijn er de grote commerciële partijen die niet in genealogie geïnteresseerd zijn, maar in geld. De kern van alle genealogieprogramma's is het GEDCOM bestand. Inherent aan de oorsprong is dat nagenoeg onveranderbaar en evolueert niet mee met de tijd. Een uitgekookt database programma volgens de laatste mode zou wel eens wonderen kunnen doen. Per slot van rekening kennen we steeds meer andere samenlevingsbestanden dan het gezin en is het huwelijk ook niet (meer) heilig. En laten we wel zijn, een naam is slechts een etiketje, het staat niet in je DNA, zoals een recente ramp ons weer geleerd heeft. En waarom krijgt een kind de naam van de vader? Als ik naar sommige TV programma's kijk, krijg ik het gevoel dat vaders slechts voorbijgangers zijn.

Wat ik in het begin van dit opstel mijn stamboom noem is slechts één van de vele, grafische of tekstuele, rapportagemogelijkheden uit één van de vele genealogieprogramma's, gebaseerd op de GEDCOM standaard. Strikt genomen beschik ik dus niet over mijn stamboom omdat ik niet beschik over het desbetreffend GEDCOM bestand. Als ik het een beetje begrepen heb ligt de pijn bij de overgang van het ene naar het andere genealogieprogramma bij de toegevoegde foto's en documenten. Het GEDCOM bestand is een kostbaar bezit waar veel tijd, voldoening en inspanning in geïnvesteerd zijn. En indirect geld, zolang het openbaar vervoer niet gratis is. Ik zal de

eigenaar dan ook niet gaan vragen om een kopietje om daar vervolgens mee aan de haal te (kunnen) gaan. In het verzamelen, digitaliseren en organiseren van foto's en documenten zit minder betrokkenheid. Bovendien kan er een soort van wederkerigheid ontstaan. Als ik jou foto's mag digitaliseren krijg je van mij vul maar in. De drempel om een kopie van je fotobestanden af te staan is dus waarschijnlijk een stuk lager dan bij het GEDCOM bestand. Delen is tegenwoordig immers het wonderwoord uit de wolken. Het inlezen van JPG bestanden gaat zonder problemen in allerhande fotobeheerprogramma's. Zelfs met Windows alleen kun je al uit de voeten. Zoals verschillende genealogieprogramma's verschillend interpretaties en (eigen) uitbreidingen van de GEDCOM standaard hebben, interpreteren fotobeheerprogramma's de in het bestand opgenomen (organisatie van de) trefwoorden niet identiek. Het is daarom belangrijk om een fotobeheerprogramma te gebruiken dat aan de IPTC standaard voldoet. Dat doen de meeste, ook de onbetaalde programma's.

Ik denk dat een echte genealoog gruwt van dit verhaal. Maar ik denk ook dat we in een plaatjeswereld leven. Mijn kinderen zullen geen seconde opkijken van hun iPad voor een traditionele genealogie. Maar naar een kijk- en bladerboek willen ze nog wel even kijken. En misschien past dat kijk- en bladerboek zelfs wel op die iPad.

De kern van mijn betoog is dat in een genealogie programma documenten, foto's en gegevens aan personen worden toegevoegd en in een fotobeheerprogramma personen aan foto's en documenten. Persoonlijk ben ik van mening dat de Heer Picasa het slimmer bekeken heeft.

Mensen met zinnige kanttekeningen kunnen mij bereiken op flip.tepper@gmail.com. Het is allemaal nog een workflow in ontwikkeling. En het kan ook een doodlopende weg zijn. De crux zit in het toekennen van de juiste trefwoorden. Mijn leven is eindig en mijn genealogische ambities ook.

--oOo--

Oproep nieuwe artikelen

Voor de volgende edities van Aqua Vitae willen we graag over nieuwe artikelen beschikken. Het hoeft geen verhaal van zes pagina's te zijn, één of twee is ook prima. Ook een leuke vondst of een Betuwse kwartierstaat is prima. Als u het instuurt voor juni 2015 kunnen we het misschien meenemen in de najaars editie. Wilt u een opstapje? Kijk dan eens op de omslag: de wapens van alle gemeenten in ons afdelingsgebied: welke wapens komer er voor bij uw Betuwse voorouders. En het stoken van Aqua Vitae: komen er Betuwse brouwers voor in uw kwartierstaat? Stuur naar e-mail ngvBetuwe@gmail.com

Afzender
NGV afdeling Betuwe
De Hennepe 443
4003 BE Tiel

PostNL
Port Betaald
Port Payé
Pays-Bas